

Практичні шляхи реалізації інтегрованого підходу до підготовки фахівців в аспекті професійної комунікації

Practical Ways of Implementation of the Integrated Approach to Training Professionals in the Field of Professional Communication

Олена Зотова-Садило¹
Olena Zotova-Sadylo

¹ *Kryvyi Rih National University*
11 V. Matusevych Street, Kryvyi Rih, 50027, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.34-3

LCC Subject Category: LC8

Received 24.04.2018

Accepted 20.05.2018

Published online 28.05.2018

Corresponding Author:
hjzotova74@ukr.net

Анотація. Мета статті – окреслити шляхи практичної реалізації інтегрованого підходу до підготовки майбутніх спеціалістів, зокрема в аспекті ефективної професійної комунікації рідною та іноземною мовами.

Аналіз наукових досліджень переконливо доводить, що перспективним у підготовці фахівців, зокрема в аспекті міжкультурного ділового спілкування, є напрямок інтегрування гуманітарних знань у професійну площину, що дає можливість максимально адекватно відповідати на виклики сучасного ринку праці та потреби студента.

Стаття має практичне спрямування, тому теоретичні аспекти дослідження супроводжуються авторськими методичними розробками, зміст яких має універсальний характер і може застосовуватися в процесі викладання студентам різних спеціальностей як рідною, так і іноземною (англійською) мовами. Їх метою є сприяння та набуття студентами достатнього та високого рівнів теоретичних знань і практичних умінь та навичок професійного ділового спілкування / міжкультурного ділового спілкування. Саме це дає змогу визначити тенденції педагогічної діяльності викладача, зокрема, застосування сучасних інтерактивних педагогічних технологій, що поєднують індивідуальні й колективні форми роботи, наприклад, технологія змішаного навчання, «фліп-класу», а також особистісно зорієнтована взаємодія зі студентами. Новітні технології ставлять перед студентами такі завдання, які не завжди можливо розв'язати в аудиторії, іноді вони розраховані на послідовну співпрацю із викладачами предметів вузькопрофесійного спрямування, бізнес-організаціями та індивідуальну позааудиторну роботу. Апробація підтвердила доцільність застосування пропонованих методів у вищій школі та їх перспективність у підготовці конкурентоспроможного фахівця.

Ключові слова: професійне ділове спілкування; міжкультурне ділове спілкування; інтегрований та особистісно зорієнтований підходи до підготовки.

Abstract. The purpose of the article is to outline the ways of practical implementation of the integrated approach to the training of future specialists, in particular, in the aspect of effective professional communication in native and foreign languages.

The analysis of scientific research convincingly proves that the perspective of training specialists, in particular, in the aspect of intercultural business communication, is the direction of integration of the humanitarian knowledge into a professional plane, which gives the opportunity to respond adequately to the challenges of the modern labour market and students' needs.

The article has a practical orientation, therefore theoretical aspects of the research are accompanied by the author's methodical developments, the content of which is universal and can be used in the process of teaching students of different specialties in both the native and foreign (English) languages. Their aim is to help students to

© 2018 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License



acquire sufficient and high levels of theoretical knowledge and practical skills and skills of professional business communication / intercultural business communication. That is what makes it possible to determine the trends of teacher's pedagogical activity, in particular, the use of modern interactive pedagogical technologies that combine individual and collective forms of work, for example, mixed learning technology, "flip-class", and personally oriented interaction with students. The newest technologies make students face such tasks, which are not always possible to solve in the lecture-room, sometimes they are designed for consistent cooperation with lecturers of narrow-professional subjects, business organizations and individual non-tutor work. Approbation has confirmed the expediency of the proposed methods in high school and their perspective in the preparation of a competitive specialist.

Keywords: professional business communication; intercultural business communication; integrated and personally-oriented approaches to the training of future specialists.

ВСТУП

У суспільстві наявна потреба в конкурентоспроможних спеціалістах різних галузей і з високим рівнем культури професійної діяльності, одним із компонентів якої є ефективна професійна комунікація. Це є важливим напрямом підготовки сучасного фахівця, який був би затребуваним на внутрішньому та зовнішньому ринках праці. Низка гуманітарних дисциплін, таких як українська та іноземні мови, риторика, культура й етика спілкування, психологія та іміджеологія на практиці сприяють формуванню здатності вільно й коректно спілкуватися на професійному рівні, презентувати себе як особистість і професіонала та забезпечують студентів базовими знаннями, необхідними для здійснення навчання протягом життя, що є підґрунтям для кар'єрного зростання. Однією з основних ознак всебічно розвинутого молодого спеціаліста ми вважаємо готовність до професійної комунікації та міжкультурного ділового спілкування.

На наше переконання, вирішити означену проблему в змозі дисципліни чи спецкурси гуманітарного спрямування, чий зміст інтегрований у професійне поле з огляду на новий закон «Про вищу освіту» від 07.12.2017 № 2233-VIII університет набуває повної автономії, у тому числі у впровадженні власних освітніх та наукових програм [1]. Прийняття рішення про включення подібних спецкурсів до варіативної складової навчального плану вищого закладу освіти та організаційне забезпечення цього процесу надає можливість студенту визначитись у пріоритетах власного розвитку. Наявність ряду варіативних дисциплін з можливістю вільного вибору є потуж-

ним зовнішнім стимулом як для самоідентифікації студента, так і для самовдосконалення викладача.

Метою статті є запропонувати шляхи практичної реалізації інтегрованого підходу до підготовки фахівців в аспекті здійснення професійної комунікації.

Порівняльний аналіз філософської, психолого-педагогічної та лінгвістичної літератури засвідчує значущість такого підходу. Гуманітарії, маючи спільну мету, зацікавлені в досягненні оптимального результату – якісній підготовці майбутніх фахівців зі сформованим умінням кваліфіковано здійснювати професійне ділове спілкування, встановлювати міжособистісні стосунки, що обумовлено взаємопроникненням та інтеграцією різних галузей гуманітарної науки. Кваліфіковані молоді спеціалісти мають бути підготовленими до сприйняття інтегрованого наукового матеріалу. З цією метою, як зазначає вітчизняний вчений-психолог В. Семиченко, у студентів потрібно розвивати гнучкість мисленевих процесів, оскільки вміння творчо відтворювати знання у подальшому забезпечує майбутньому спеціалісту здатність «вирішувати широке коло професійних завдань міжпредметного характеру» [2]. В. Семиченко обґрунтовує власну концепцію спілкування на основі діяльнісного підходу. Сутність її полягає в тому, що саме праця вводить людину в суспільні відносини, стимулює обмін інформацією, закріплюючи цю інформацію в особливих комунікативних актах, іншими словами, мовленні, та сприяє формуванню партнерських стосунків між учасниками певного роду діяльності [2]. Ці стосунки, наприклад, в педагогічному процесі, набувають характеру суб'єкт-суб'єктних, де учень чи студент ви-

ступає як суб'єкт, котрий засобами професійного спілкування нарощує власний індивідуальний потенціал, поглиблює знання, набуває досвіду їх застосування, «...робить себе відповідним до вимог майбутньої професійної діяльності» [2, с. 32]. Таким чином, вчена декларує про вагомий роль професійного спілкування у становленні особистості фахівця, що є значимим для нього.

Зважаючи на те, що володіння іноземними мовами на достатньому й високому рівнях та комунікативною культурою є невід'ємною складовою професіоналізму сучасного спеціаліста, звернемось до проблеми міжкультурного професійного спілкування. не залишається поза уваги вітчизняних дослідників Р. Гришкова [3], Н. Захарчук [4], А. Паславська [5], Н. Рамза [6], Т. Сидоренко [7]. Так, Н. Захарчук визначає міжкультурну комунікацію як засіб взаємного пізнання, виявлення допомоги, турботи й розуміння, з чим важко не погодитися [4, с. 58]. Проте практика засвідчує, що в процесі взаємодії представників різних націй нерідко виникають утруднення й непорозуміння, що можуть призвести до небажаних наслідків. А. Паславська, аналізуючи ці труднощі, констатує, що причиною є незнання чи не усвідомлення етнокультурних особливостей народів, до яких належать співрозмовники, та «міжкультурна негнучкість» [5, с. 138]. На нашу думку, завдання курсу з формування професійного ділового спілкування у майбутніх фахівців полягає в тому, щоб озброїти їх необхідними вміннями та навичками, що зумовить подальшому плідну міжкультурну співпрацю в підприємницькій чи управлінській діяльності у мультикультурному середовищі.

Вчена Р. Гришкова серед міжкультурних чинників навчання діловій англійській мові виокремлює знання особливостей національного характеру та норм комунікативної поведінки іноземних партнерів. Вона апелює до усвідомлення важливості формування у студентів-економістів шанобливого ставлення до іноземних партнерів та готовності співпрацювати [3, с. 84]. Цілком погоджуємось, що це має бути невід'ємною складовою підготовки майбутніх економістів до професійного ділового спілкування.

Вчені Т. Сидоренко, Н. Рамза основною метою навчання іноземної мови у закладах вищої освіти вважають «...досягнення такої іншо-

мовної професійної комунікативної компетенції, яка б уможливила використання іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування на рівні міжнародних стандартів [7, с. 169]. Одним із напрямків розв'язання цієї проблеми вони вбачають у формуванні креативних, проєктивних, інформаційно-пошукових та професійно-організаторських умінь майбутніх економістів [6; 7]. Так, Т. В. Сидоренко аргументовано доводить, що розвиток соціолінгвістичної компетенції ефективно здійснюється засобами інтернет-технологій. Використання ІТ, на нашу думку, є продуктивним у процесі комплексного формування професійного ділового спілкування майбутніх фахівців економічного профілю.

РЕЗУЛЬТАТИ

Як приклад пропонуємо розглянути авторську методичну розробку інтегровано спецкурсу «Професійне ділове спілкування», у змісті якого передбачено цілеспрямоване вивчення іноземних мов, опанування основами психології, соціальної філософії, конфліктології тощо та в результаті органічно наповненої позааудиторної діяльності. Необхідність навчання майбутніх фахівців спілкуватися професійно зумовлена тим, що вищевказані ознаки не притаманні побутовій повсякденній комунікації. Попередньо зазначені вміння не передаються на генетичному рівні, незначною мірою набуваються досвідом спілкування протягом життя, цьому необхідно цілеспрямовано навчатися. Переконані, що комплексний підхід до підготовки майбутніх фахівців у цьому аспекті позитивно впливатиме на розвиток та формування їхніх професійних якостей. Нині серед дисциплін варіативної частини більшості вищих закладів освіти України представлені спецкурси «Паблік рілейшнз», «Психологія спілкування», «Етика бізнесу» тощо. Не применшуючи їхньої ролі, пропонуємо упровадження в практику спецкурсу «Професійне ділове спілкування», оскільки він має універсальний характер, може бути застосований для навчання студентів усіх спеціальностей економічного спрямування та інтегрує теоретичні знання з базових дисциплін у площину суто професійного практичного застосування. Ці особливості зумовлюють доцільність викладання вищезазначеного спецкурсу. Прийнятним є також проведення окремих тематичних модулів у

відповідності з потребами і запитами слухачів, наприклад, під час вивчення таких гуманітарних дисциплін, як психологія, логіка, рідна чи іноземна мови.

Програма спецкурсу «Професійне ділове спілкування» є нормативним документом, що регламентує зміст навчання та оптимальні засоби організації засвоєння студентами матеріалу щодо професійного ділового спілкування. Вона призначена для роботи з широким загалом студентів-економістів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», а саме: менеджерів, маркетологів, економістів підприємства, фінансистів, банківських працівників та бухгалтерів[8]. Метою спецкурсу є сприяння до набуття студентами достатнім та високим рівнями теоретичних знань і практичних умінь та навичок професійного ділового спілкування/ міжкультурного ділового спілкування.

Програма спецкурсу може бути взята за основу підготовки спеціалістів різних фахів: юристів, педагогів, працівників соціальної та обслуговуючої сфер (соціальних установ, готельного чи туристичного бізнесу). Універсальність – це одна з особливостей пропонованого проекту, яка обумовлює наступний варіант його реалізації. Викладачі спецкурсу мають бути висококваліфікованими спеціалістами з різних напрямів гуманітарної науки, що забезпечує якісний професійний рівень, який сприяє отриманню студентами глибинних знань. Ідеальний варіант: викладацький склад сформовано з науково-педагогічних працівників: філософа, філолога (українська та іноземна мови), психолога, викладача маркетингу та менеджменту.

Прийнятний інший варіант практичної реалізації програми спецкурсу. Принцип інтегрованої модифікації компонентів навчального процесу уможливорює викладання спецкурсу фахівцем одного напрямів гуманітарної науки. Третій варіант викладання спецкурсу «Професійне ділове спілкування» суто іноземною мовою (один викладач).

У цьому випадку слід враховувати методичні особливості навчання іноземних мов, базовий рівень підготовки студентів і їх готовність до сприйняття нового матеріалу таким чином. Лекційний матеріал повинен підкріплюватися текстовими опорами. Це нівелює бар'єр «нерозуміння» іноземної мови та сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Методичне забезпечення спецкурсу науково обґрунтоване й досить різноманітне. Кожний компонент передбачає визначення локальних цілей та завдань. Відповідно до них здійснюється підбір методичного інструментарію. Практична частина спецкурсу розрахована на активну взаємодію викладача і студента. Саме з цих позицій добираються форми організації навчальної роботи, тренувальні вправи та визначаються форми контролю. Так, при вивченні теми «Техніка проведення індивідуальних та колективних форм взаємодії в економічній сфері» ми звернулися до методики змішаного навчання, зокрема *flip-class* («перевернутий клас»), коли студентам надається можливість переглянути міні-лекцію «Ділові зустрічі: умови та рекомендації» попередньо як домашнє завдання, а на аудиторному занятті трансформувати теоретичні знання у практику. Такий підхід, поперше, вивільнює додатковий час для набуття практичних комунікативних навичок. По-друге, надає студентам право обирати джерело теоретичної інформації, адже їм надається ряд посилань на тематичні відео- та друковані матеріали. Окрім того, метод «перевернутого класу» гарантує постійне оновлення змісту навчального матеріалу, оскільки викладач має можливість додавати найновіший контент до своєї лекції. Проте подібні техніки не завжди сприймаються всерйоз студентами, тому знижується рівень підготовки до заняття. Викладач має передбачити у своєму арсеналі додаткові мотиви та стимули, які забезпечують глибоке розуміння й усвідомлення студентською аудиторією завдань, мети і кінцевого результату впровадження певної методики.

За форму організації роботи ми обрали *тренінг ділового спілкування* – це різновид соціально-психологічного тренінгу особистісно орієнтованого характеру, спрямований на адаптацію теоретичних знань, сприяння набуттю практичних навичок та вмінь для практичного застосування, на корекцію і формування установок, необхідних для успішного спілкування в процесі професійної діяльності.

Нові технології навчання в ідеалі вимагають перегляду системи підготовки фахівців в цілому, оскільки діючі навчальні програми та плани не в змозі задовольнити, наприклад, потреби щодо бюджету навчального часу (погодинного розподілу занять) дисциплін, у

процесі викладання яких застосовуються зазначені технології. Так, тренінг, запланований на 6–8 годин ефективно проводити у студентській групі не більше 10–15 осіб та з невеликими інтервалами на перерву – це вимагає корекції існуючих навчальних планів та розкладу занять.

Вважаємо, що принципи змішаного навчання мають бути реалізовані через особистісно орієнтований підхід до підготовки майбутнього фахівця, оскільки вони ґрунтуються на засадах гуманного ставлення до студента, плідного співробітництва та вільного самовизначення. За умови саме такого підходу навчання здійснюється за принципом рівноправної співпраці, де викладач виступає в ролі фасилітатора, що організовує процес, сприяє його плідному розвитку, але не диктує, не нав'язує власні правила чи точку зору. Саме особистісно зорієнтований підхід формує внутрішню мотивацію до оволодіння навичками професійного ділового спілкування, задля активного моделювання конструктивних стосунків на різних рівнях: із партнерами, керівництвом, колегами тощо. Методики змішаного навчання успішно імплементують вищезазначене у практику оволодіння професійним діловим спілкуванням.

Очевидно, що пропоновані підходи до навчання студентів реалізуються через інтерактивні техніки, методи і прийоми. Наприклад, вправа «*Ні, дякую, ні...*».

Мета: вправління в подоланні бар'єрів спілкування. *Обладнання:* дидактичні картки із зазначеною комунікативною ситуацією. *Завдання:* знайдіть форми ввічливої відмови для колеги, ділового партнера чи менеджера.

Хід: Тренер звертає увагу учасників на відповідність вправи матеріалам лекції, зокрема пункт плану 2.1 Відмова у діловій бесіді. Учасники знайомляться з комунікативними ситуаціями на картках, які роздає викладач (Наприклад: Ваша відпустка запланована департаментом охорони праці на червень. Але раптово вам пропонують іти на відпочинок у березні, навіть збільшують строк відпустки на три дні у якості компенсації за зруйновані плани. Ваше завдання – відмовитись, не зруйнувавши стосунків із роботодавцями.). Аналізують отриману інформацію та формулюють 2-3 варіанти відмови від пропозиції. Відмова має бути чітко висловлена та підкріплена вагомими аргументами.

На етапі *підведення підсумків* викладач-тренер має зацентувати увагу студентів на тому, що під час ділової взаємодії часто доводиться відмовлятися від певних пропозицій, щоб Вас зрозуміли, важливо обґрунтувати Ваше рішення, у такому разі воно не викличе невдоволення чи нерозуміння з боку партнера. Такі рекомендації практичного характеру спрямовані на уникнення та успішне вирішення конфліктних ситуації у майбутній професійній діяльності.

Обов'язковим етапом виконання завдання є *рефлексивний*. Необхідно запропонувати до розгляду питання, які спонукатимуть учасників до аналізу роліової ситуації. Наприклад: На Вашу думку, серед учасників чия відмова була найправильніша? Які емоції викликало у Вас почуте?

Рекомендації тренеру: За бажанням студенти можуть обмінятися картками і працювати із ситуацією свого партнера. Важливо, щоб кожен зміг висловитися під час виконання вправи.

З огляду на особливості формування професійного ділового спілкування майбутніх фахівців-економістів, зазначені методи та форми навчання здійснюються за такими принципами: активна взаємодія викладача і студентів; залучення до інтеракції усіх учасників; рівноправний статус усіх думок без виключення; добір комунікативно обумовлених форм групової чи колективної роботи, які сприяють напрацюванню практичних навичок, необхідних у подальшій професійній діяльності; розвиток творчого потенціалу кожного студента; сприяння формуванню позитивного професійного та привабливого особистісного іміджу майбутнього фахівця.

Наступний приклад форми організації навчання інтерактивного характеру є вправа «*Як розв'язати проблему з...*». Час виконання – 25-30 хвилин.

Мета: вправління в техніці проведення ділової зустрічі, розвивати комунікативну здогадку та креативне мислення. *Підготовчий етап:* тренер готує два набори карток; перший – із проблемними ситуаціями (Приклад: Роль 1: Вашу зарплату затримують уже протягом 10 днів. При цьому ніяких переконливих пояснень з боку керівництва чи бухгалтерії не надходить. Як ви будете діяти, щоб зрушити справу з місця? *Завдання:* зустрітись із представником бухгалтерії та роз'яснити

ситуацію. Роль 2: Ви бухгалтер підприємства, яке затримує виплату зарплати своїм співробітникам. Ви здогадуєтесь, що пояснення цьому – фінансова нестабільність фірми, але про це категорично заборонено говорити, бо так записано у вашому Статуті професійної етики співробітника фінансового відділу підприємства. Ви маєте зустрітися з представником робочого колективу, заспокоїти його та зберегти «обличчя» фірми. Примітка: необхідно зберегти робочі стосунки зі співбесідником, зустріч не повинна закінчитись вашим звільненням з роботи.), другий – із прикметниками, які виражають настрій (Оберіть пару прикметників, які виражають стан чи настрій ваш та партнера зі спілкування під час бесіди: рішучий – байдужий, чутливий – практичний, відчайдушний – гумористичний, іронічний – вразливий, практичний – непрактичний, оптимістичний – песимістичний).

Хід: Тренер наголошує на тому, що наступна вправа ґрунтується на матеріалах відеолекції, яку студенти переглянули вдома, зокрема пункт плану 2.2 Вирішення конфліктних ситуацій. Кожна пара учасників отримує набір карток із описом проблемної ситуації та прикметниками. Вони мають розіграти ділову бесіду з позицій настрою та емоційного стану, які зазначені на картці.

Підведення підсумків: Проведення ділових бесід – це повсякденна практика фахівця економічної галузі. Систематичне вправління сприяє оволодінню технікою цього виду діяльності: добору лексики, стилістичних форм, добору необхідної попередньої бізнесінформації тощо.

Рефлексія: Чи вдалося Вам схилити партнера по спілкуванню до Вашої точки зору? Як Ви почувалися під час проведення вправи? Чи збігався Ваш емоційний стан із заданим роллю?

Рекомендації тренеру: Тренер має відслідковувати, щоб учасники чітко виконували інструкції, не змінювали позицію чи настрій своїх героїв.

Варто зазначити, що за умови викладання спецкурсу іноземною мовою, необхідно враховувати специфіку підходу до організації навчального процесу. Спецкурс «Професійне ділове спілкування» кардинально відрізняється від дисципліни «Іноземна мова» та «Ділова іноземна мова». Зважаючи на мету та завдання спецкурсу, розглядаємо його як курс, зок-

рема, англійської мови для спеціальних цілей (English for Specific Purposes – далі ESP). Вчений Т Дадлі-Еванс визначив сталі ознак ESP, серед яких наступні: 1) ESP курси орієнтовані на специфічні потреби студента; 2) методи та форми роботи ESP мають підпорядковуватись тій дисципліні, яку він обслуговує [9]. Саме це зумовлює орієнтованість спецкурсу на студентів старших III-V курсів університету, які вже мають необхідний базовий рівень знань англійської мови, психології, філософії, конфліктології тощо. Окрім того ми переконані, що ESP курси мають ґрунтуватися на професіоналізації, іншими словами бути інтегрованими у поле майбутньої професійної діяльності фахівця.

Ефективними в цьому контексті є рольові та ділові ігри. Так, рольова гра «Ділова зустріч» може бути організована як робота в творчих групах. Час виконання – 30 хвилин.

Мета: Вправління у веденні ділової бесіди: домовленості про зустріч; вибачення щодо планів, які змінилися. Підготовчий етап: скопіювати Додаток із описом ролей, вирізати кількість парних карток, що відповідає кількості студентів.

Хід гри: Етап I. Учасники знайомляться зі своєю роллю (Наприклад, Студент 1: Ви менеджер з продажів за рубіж великої європейської металургійної компанії. Ви зараз у бізнес відрядженні на одному із виробничих комбінатів вашої компанії в Азії. Хочете домовитись про зустріч із місцевим менеджером з продажів. Студент 2: Ви менеджер відділу реалізації продукції на виробничому комбінаті у Кривому Розі. До Вас завітав представник відділу продажів із головного офісу. Домовтесь про зустріч із ним, запросіть подивитися місце роботи, ознайомитись із документацією. Запропонуйте йому програму відпочинку на вечір.) Мета гри на першому етапі комунікативної взаємодії – знайти свого партнера. Для цього необхідно вільно рухатися по класу, переходячи від одного учасника до іншого, та розповідати, хто є ти сам і кого шукаєш. З'ясувавши, хто є хто, студенти об'єднуються в пари та домовляються про зустріч. Етап II. Тренер просить кожного з учасників пари звернутися до свого партнера з вибаченнями, тому що обставини змінилися і виникла необхідність домовитися про нову зустріч. Зверніть увагу студентів на можливість фантазувати з приводу обставин та деталей. Гра вважається завершеною, коли обидві сторони

дійшли згоди щодо нової дати зустрічі. Етап III. Пари учасників представляються загальної аудиторії та пояснюють, чому вони змушені були змінити попередню домовленість щодо зустрічі.

При *підведенні підсумків* тренер звертає увагу студентів на те, що ділова взаємодія передбачає напружений графік роботи, часту зміну обставин, умов, деталей. Саме тому важливо бути підготовленим до розв'язання різноманітних проблемних ситуацій. Зокрема, Вам стане у нагоді вміння ефективно спілкуватися: домовлятися про ділові зустрічі, координувати місце та час побачення, обговорювати деталі тощо.

Питання для рефлексії: Що Ви відчували, коли домовилися про зустріч із діловим партнером? Чи змінилися Ваші відчуття після повідомлення тренера щодо необхідності відмінити Вашу попередню домовленість? Чи була корисною тематична відео-лекція у контексті вирішення поставлених завдань?

Рекомендації тренеру: Під час проведення III етапу ділової гри учасники можуть сидіти по колу чи розташуватися в іншому зручному для них порядку.

Отже, активна участь в обговореннях, дискусіях, обміні думками безумовно позитивно впливає на розвиток креативного та критичного мислення студента, навчає принциповості і відповідальності за свою громадську позицію, прийняття рішень. Окрім того, що не менш важливо, в умовах плюралізму думок майбутні фахівці набувають навички визначення оптимального варіанту розв'язання проблеми, який задовольняв би усі сторони спілкування. Ці уміння та якості є визначальними для кар'єрного зростання фахівця.

ВИСНОВКИ

Важливою передумовою досягнення успіху у формування комунікативних навичок студента є також готовність викладача виступати у ролі організатора і фасилітатора навчальної діяльності. Очевидно, що синтез особистісного потенціалу викладача, його наукового, психолого-педагогічного та методичного рівнів є вирішальними чинниками якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Стосовно шляхів практичного розв'язання проблеми розрізненого, автономного викладання дисциплін гуманітарного циклу у вищих закладах освіти, що призводить до мозаїчності, відсутності системних, об'єднаних наскрізною ідеєю, загальною метою чи темпоральними зв'язками знань. Ми переконані, що проблема вимагає нових підходів до її вирішення. Вбачаємо прогрес і поступ до більш досконалої моделі підготовки майбутнього фахівця за принципом інтеграції. Саме це, на відміну від міжпредметних зв'язків, що носять періодичний характер, уможливило встановлення концептуальних взаємозв'язків, оскільки спирається на загальні для декількох предметів наукові ідеї. Апробація та відповідна корекція підтвердили ефективність комплексного підходу до вирішення проблеми. Соціально значущим результатом гуманітаризації вузівської підготовки має стати поява на ринку праці фахівця з ознаками сформованої здатності до культурного саморозвитку та саморегуляції фахової поведінки, одним із способів вияву якої є професійне ділове спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Pro vyshchu osvitu [On higher education] (Ukraine), 1 July 2014, No 1556-VII. Retrieved April 1, 2018, from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian)
[Про вищу освіту (Україна), 1 липня 2014, № 1556-VII. Актуально на 01.04.2018. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>].
2. Semichenko, V. A. (2002). *Psihologija dejatel'nosti* [Psychology of activity]. Kyiv: Jeshke A. N. (in Russian)
[Семиченко, В. А. (2002). *Психология деятельности*. Киев: Эшке А. Н.].
3. Hryshkova, R. O. (2004). *Linhvistychni ta mizhkulturni faktory u navchanni dilovoi anhliiskoi movy* [linguistic and intercultural factors in teaching business english]. *Naukovi zapysky. Filolohichni nauky*, 34, 82–84 (in Ukrainian)

- [Гришкова, Р. О. (2004). Лінгвістичні та міжкультурні фактори у навчанні ділової англійської мови. *Наукові записки. Філологічні науки*, 34, 82–84].
4. Zakharchuk, N. V. (2009). *Do problemy pedahohichnykh doslidzhen mizhkulturnoi komunikatsii* [Problem of Pedagogical Researches of Intercultural Communications]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, 46, 58–62 (in Ukrainian)
[Захарчук, Н. В. (2009). До проблеми педагогічних досліджень міжкультурної комунікації. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*, 46, 58–62].
5. Paslavska, A. (2007). *Neverbalne zabezpechennia v mizhkulturnii komunikatsii* [Nonverbal negation in intercultural communication]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*, 2, 138–144 (in Ukrainian)
[Паславська, А. (2007). Невербальне забезпечення в міжкультурній комунікації. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, 2, 138–144].
6. Ramza, N. I. (2008). *Realizacija kreativnyh i proektivnyh umenij v processe inozazychnogo professional'nogo obshhenija studentov-informatikov v sfere jekonomiki* [Realization of creative and projective skills in the process of foreign-language professional communication of computer students in the field of economics]. *Izvestija KGTU*, 13, 184–188 (in Russian)
[Рамза, Н. И. (2008). Реализация креативных и проективных умений в процессе иноязычного профессионального общения студентов-информатиков в сфере экономики. *Известия КГТУ*, 13, 184–188.]
7. Sidorenko, T. V. (2008). *Informacionnye tehnologii kak osnova formirovanija professional'no znachimyh umenij u studentov tehničeskogo VUZa* [Information technologies as a basis for the formation of professionally significant skills among students of technical universities]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, 309, 169–172 (in Russian)
[Сидоренко, Т. В. (2008). Информационные технологии как основа формирования профессионально значимых умений у студентов технического ВУЗа. *Вестник Томского государственного университета*, 309, 169–172].
8. Zotova-Sadylo, O. Yu. (2013). *Profesiine dilove spilkuvannia: naukovo-metodychni pidkhody* [Professional business communication: scientific and methodical approaches]. Kryvyi Rig: n. d. (in Ukrainian)
[Зотова-Садило, О. Ю. (2013). *Професійне ділове спілкування: науково-методичні підходи*. Кривий Ріг: n. d.].
9. Dudley-Evans, T., & John, M. S. (2013). *Development in ESP: A multi-disciplinary approach*. Cambridge: Cambridge University Press.